

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2022.1/01>

Іванченко О.М.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЦІННІСНІ ЗАСАДИ ЛЕГІТИМНОСТІ ПРАВА В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ

У статті досліджено ціннісні засади легітимності права в сучасній державі. Визначено, що засади інтегративного підходу до сприйняття правової реальності та виокремлення у цій системі координат ролі і значення легітимності права, стає тим орієнтиром, що спрямовує подальші наукові розвідки. Зазначено, що неформальні процеси, підсумком раціонального дискурсу яких є соціальна інтеграція, завжди відбуваються в рамках «життєвого світу» суб'єктів – індивідів, які беруть участь у таких процесах. Наголошено, що таким чином формується раціонально обґрунтований консенсус стосовно пропонованих норм, які завдяки цьому отримують соціальну цінність і як наслідок – легітимність. Доведено, що практичний дискурс є запорукою розуміння та формою узгодження інтересів всіх учасників. Процедура дискурсу є раціональною, якщо вона слідує конкретним правилам, що належать до раціонального застосування юридичних аргументів і забезпечують об'єктивність аргументації. Визначено, що права людини не приходять із зовнішнього середовища, а мають бути аргументовані в процесі наукової дискусії. Аргументовано, що права є дійсними тільки тоді, коли вони існують, а вже саме їх існування залежить від достатнього рівня їх аргументованості з боку кожного з учасників такої дискусії. Обґрунтовано, що права людини як морально аргументовані умови її особистих прав і свобод, перебуваючи безпосередньо в площині правопорядку, в цій ситуації набувають універсального характеру потенційного, орієнтуючого параметра дійсності наявних конституційних нормативних порядків за європейським зразком. Констатовано, що однією з головних характерних рис сучасних теорій природного права є наявність параметрів балансу природного права і позитивного права, в їх досить суперечливому об'єднанні, так званої «дуальності». Зроблено висновок, що легітимність необхідно розглядати в контексті змістового виміру права, утвореного юридичними цінностями. Зазначено, що цінності формують когнітивні зв'язки між свідомістю індивіда й об'єктами, дозволяючи сприймати ці об'єкти тим чи іншим чином і одночасно (враховуючи чисто практичний характер освоєння правової реальності людиною) мотивують поведінку суб'єктів, формуючи певні оціночні критерії, яким ця поведінка підпорядковується.

Ключові слова: легітимність права, легітимація права, правова держава, правовий дискурс природне право, позитивізм, демократія, суспільство.

Постановка проблеми. В рамках даної статті легітимність права розглядається в якості як статичної категорії, що відображає визнання права, його авторитетність в суспільстві. При цьому автором поставлено завдання дослідити переважно ціннісні аспекти легітимності.

Саму цінність у науці розуміють у значенні важливості, значимості, необхідності, наявності будь-якого явища або процесу з боку суспільства, соціальної групи, індивіда. В той же час правові цінності визначаються та досліджуються науковцями дещо специфічним чином. В цьому дослідженні постає потреба у формуванні науково

обґрунтованих знань про ті сутнісні риси, якими характеризується легітимність права, а також про ціннісні аспекти досліджуваного правового явища.

Правові цінності сьогодні являють собою систему принципів, постулатів і суджень, якими визначається відношення індивідів, локальної спільноти або суспільства в цілому до аспектів правової реальності. Важливим фактом є те, що правові цінності характеризуються змішаним характером, так як структурно ціннісна свідомість містить комплекс індивідуальних, групових і масових рис, поєднаних між собою різноманіт-

ним чином, і таких, що набувають специфічні об'єктивні характеристики.

Окрім цього, актуальним сьогодні є питання розмежування правових цінностей та цінності у праві, адже категорія правових цінностей етимологічно передбачає належність цінності до права. А це відображає той факт, що правові цінності мають міститися в самому праві з самого початку, а не бути включеними до його змісту ззовні. Можна у цьому сенсі виділити цілий ряд соціокультурних цінностей, що не являються суто правовими, але є закріпленими у правових нормах і захищеними за допомогою відповідних механізмів правового регулювання. Такий тип цінностей, зокрема, більш доречно визначати як цінності в праві.

Разом із цим, необхідно усвідомити цінності суспільства в цілому. В цьому аспекті слід зауважити, що вони можуть характеризуватися двоїтим, в певній мірі протилежним характером.

Сьогодні єдність наукових поглядів з приводу вищезазначених аспектів легітимності права в науці майже відсутня, що і зумовлює актуальність цього дослідження.

Метою статті є дослідження ціннісних засад легітимності права в сучасній державі.

Аналіз наукових публікацій. Питання легітимності права в сучасній державі досліджували такі авторитетні вчені, як М. Вебер, Г. Еллінек, К. Шмітт. Дослідження П. Бурдьє, Ж. Дерріда, Н. Лумана, Ю. Габермаса можна розглядати певною мірою як методологічну базу для дослідження легітимності права в умовах суспільства модерну і постмодерну.

До дослідження теоретико-методологічних аспектів поняття легітимності права в сфері науки держави і права зверталися такі вітчизняні науковці як: А. Баумейстер, Є. Бистрицький, А. Богачов, В. Дудченко, Ю. Калюжна, О. Коваль, В. Кокорський, Т. Кравченко, П. Манжола, І. Музика, В. Невідомий, М. Неліп, В. Нечипоренко, Ю. Оборотов, С. Олефіренко, О. Петришин, І. Рибак, Т. Сивак, О. Скрипнюк, С. Сливка, Л. Спинка, М. Тур, В. Федоренко, Х. Хвойницька, М. Цвік, С. Шевчук, Н. Юськів, та інші.

Питання про цінності в праві і правові цінності також ставиться у вітчизняній науці досить давно і знайшло відображення в працях таких вчених, як В. Бабкін, О. Бандура, Т. Гарасимів, Д. Задихайло, А. Козловський, Л. Корчевна, Л. Петрова, П. Рабінович та інші.

Виклад основного матеріалу. Засади інтегративного підходу до сприйняття правової реальності та виокремлення у цій системі координат ролі і значення легітимності права, стає тим орієнтиром, що спрямовує подальші наукові розвідки. Обґрунтовано стає необхідність пояснення механізмів взаємодії витоків формування волі, що протікає у формі демократичних процедур – з одного боку та неофіційних процесів за допомогою яких, відбуваються системні перетворення у самому соціумі.

Неформальні процеси, підсумком раціонального дискурсу яких є соціальна інтеграція,

завжди відбуваються в рамках «життєвого світу» суб'єктів – індивідів, які беруть участь у таких процесах. Таким чином формується раціонально обґрунтований консенсус стосовно пропонованих норм, які завдяки цьому отримують соціальну цінність і як наслідок – легітимність.

Ю. Габермас звертає увагу, що обов'язковою умовою є те, щоб всі індивіди, які беруть участь в обговоренні, погодилися з переконанням про важливість саме такої правової інновації. Тоді кожен із цих індивідів буде вважатися її автором [1, с. 368].

Досить перспективним вбачається для розвитку теорії легітимності сама згадка вченим активної участі представників громадянського суспільства в дискусії правових інновацій.

Вчений Р. Алексі, який є автором оригінального варіанту дискурсивної теорії, описує її як теорію процедурного характеру практичної раціональності. За його словами, «практична або нормативна пропозиція є правильною (або істинною) тоді і тільки тоді, коли вона може бути результатом раціонального практичного дискурсу» [2, с. 32].

Безумовно, практичний дискурс є запорукою розуміння та формою узгодження інтересів всіх учасників.

Процедура дискурсу є раціональною, якщо вона слідує конкретним правилам, що належать до раціонального застосування юридичних аргументів і забезпечують об'єктивність аргументації. Правила є свого роду гарантією свободи та рівності учасників дискурсу як фундаменту прав людини. Таким універсальним правилам «відповідають основні принципи демократичної конституційної держави, а саме свобода і рівність» [2, с. 34].

Р. Алексі вважає, що інституційні процеси правоформування цілком сумісні з процедурами його дискурсів. Це твердження він аргументує посиланням на параметри раціональності дискурсу, а також на відповідність певної правової системи критеріям ефективності. За приклад обґрунтованості права вчений наводить аргументованість базових прав людини. У контексті раціонального дискурсу, за словами Р. Алексі, який посиляється на І. Канта, можна застосовувати виключно ті правові системи, що відповідають стандартним вимогам практичного розуму. До них зазвичай відносять «гарантію фундаментальних прав людини та інституціоналізацію демократичних і державно-правових процедур» [2, с. 43].

Р. Алексі (і це відрізняє його концепцію від теорії Ю. Габермаса) об'єднує легітимність права з його відповідністю «принципу справедливості» в контексті правильності [2, с. 44].

Р. Алексі зауважує, що процедурний спосіб правостановлення є видом втілення за допомогою дискурсу дуальності права – його позитивності, а також правильності, але в їх обов'язковій узгодженості з верховенством природно-правового виміру права [2, с. 72].

Однак висновок про чільну роль ідеального виміру права стосовно його дійсності в теорії

цього вченого аж ніяк не є очевидним і потребує обов'язкового роз'яснення.

Теорія дуальності права бере початок в шуканій Р. Алексі єдності, цілісності правопорядку шляхом досягнення балансу різного роду елементів у суті правової норми, у правостановлюючих процедурах, а також у практичному правозастосуванні. Такого роду ідея передбачає збалансування:

- соціальної фактичності з деонтологічною значущістю,
- інституційності з дискурсивністю,
- ідеальної сфери права з фактичною,
- позитивності з правильністю,
- справедливості з правовою визначеністю.

Подібний баланс, на думку вченого, закладений у самій основі права та є частиною природи права. Отже, він є фундаментом і дійсності права, яка, своєю чергою, складається з його соціального, юридичного та морального компонентів [2, с. 95].

Найбільшою проблемою для теорії Р. Алексі є координування ідеальної та реальної площини права. Позитивність права є обов'язковою його рисою, проте вона не є чимось унікальним, – в іншому випадку виглядав би дуже невпевненим запит права на внутрішню суперечливість, яка залишається навіть після інституціоналізації права, продовжуючи існувати як поза ним, так і в ньому самому. Однак таку змістовну конструкцію можна зарахувати виключно до ідеальної площини права.

Будь-яка істина «другого порядку» належить як до справедливості, так і до юридичної визначеності, домогтись якої, на думку більшості вчених, реально в позитивістській площині [2, с. 104].

Справедливість, якщо говорити про неї як про істину «другого порядку», є одним із важливих показників цінності позитивної складової права, тому вона «виходить з моральних вимог уникати витрат, анархії та громадянської війни і досягати переваг соціальної координації та співпраці» [2, с. 130].

Звідси можна зробити висновок про повну взаємодію морального принципу справедливості з формальним принципом юридичної обґрунтованості. Їх збалансованість є головним принципом гармонії будь-якої правової системи.

На думку Р. Алексі, невід'ємна частина позитивності права, разом з його коректним затвердженням, – це соціальна дієвість права, яка і є соціальною дійсністю. Норми, які не мають соціальної дієвості, на переконання вченого, не є юридично дійсними. Параметрами соціальної дієвості, своєю чергою, є дотримання норм і використання санкцій за їх порушення. Такого роду параметри контролюються принципом юридичної визначеності та залишаються у сфері реальної площини права. Крім того, вчений звертає увагу на те, що головна різниця між його неопозитивістською теорією і позитивізмом полягає в тому, що позитивізм вносить в поняття «правова дійсність» тільки складові соціальної дійсності, а в рамках його теорії таке поняття поширюється, крім іншого, і на складові моральної дійсності [2, с. 162].

Ми можемо зробити припущення, що звертаючи особливу увагу на соціальну дійсність права як на обов'язкову умову його юридичної дійсності, Р. Алексі також концентрується над вирішенням теоретичних питань соціології права, а не обмежується емпіричними параметрами дієвості права як соціального факту. Крім того, в його авторській системі правопорядку комунікативний «зріз» можна побачити виключно в контексті процедурної деліберації. Права людини, які зрештою відповідають за легітимізацію правопорядку, в теорії Р. Алексі не об'єднані з соціальною реальністю [2, с. 166].

Соціологія права, що сприймається Р. Алексі, судячи з усього, як позитивістським чином орієнтована дисципліна, якщо і повинна, на його думку, брати участь в апробації запропонованої дослідником теоретичної моделі правопорядку, то лише у сегменті емпіричних показників соціальної дієвості права.

Власну систему правопорядку Р. Алексі формує, виходячи з принципів моральної філософії права, як прихильник «м'якого» інтерналістського неопозитивізму, що спирається на знамениту «формулу» Г. Радбруха [3].

Р. Алексі, як і Г. Радбрух, вважає: якщо норми стають вищими за конкретний рівень несправедливості, то вони втрачають власний правовий характер. Таким рівнем виступають базові права людини, наприклад, право на недоторканність її життя [2, с. 187].

Права людини не приходять із зовнішнього середовища, а мають бути аргументовані в процесі наукової дискусії. Права є дійсними тільки тоді, коли вони існують, а вже саме їх існування залежить від достатнього рівня їх аргументованості з боку кожного з учасників такої дискусії [2, с. 188].

Основні права людини закріплені міжнародним правом та Конституцією, при цьому величезне значення має реальне дотримання.

За словами Р. Алексі, «...права людини, як моральні права, належать виключно до ідеального виміру права. Їх перетворення в конституційні права, тобто в позитивні права, являє собою спробу поєднати ідеальний вимір з реальним» [2, с. 152].

Однак не тільки нормотворчість є необхідним компонентом розуміння легітимності права. Так, Р. Алексі цілком слушно вносить в поняття права і процес правозастосування, розрізняючи норми та принципи права. Право, на думку дослідника, включає правові принципи, нормативні документи, які виконують функцію аргументації певного рішення суб'єкта, що діє в площині правової невизначеності з метою реалізації претензії на правильність. Сама ідея про збалансування складових правопорядку полягає у врівноваженні між собою правил, які є втіленням реального виміру права, і принципів, що представляють ідеальний вимір. Наприклад, суддя виносить своє рішення «по суті», керуючись передусім моральними принципами, а «за формою» – спираючись на принципи права [2, с. 194].

Необхідно встановити чітке співвідношення обох цих складових, однак для суб'єкта, який застосовує право, це не повинно стати проблемою, якщо ми говоримо про конституцію розвинутої, демократичної держави. Роль судді в такій ситуації полягає в тому, щоб досягти балансу між принципами через процес їх оптимізації. Але і в інших системах права рішення судді має претензію на правильність і моральність.

За приклад можна взяти концепцію І. Канта, де чітко позначена регулятивна складова ідеї моралі як мети, що має бути досягнута [4, с. 45].

Права людини як морально аргументовані умови її особистих прав і свобод, перебуваючи безпосередньо в площині правопорядку, в цій ситуації набувають універсального характеру потенційного, орієнтуючого параметра дійсності наявних конституційних нормативних порядків за європейським зразком.

Це, власне, і є легітимісним параметром правовстановлюючої та правозастосовної діяльності. Але потрібно відзначити, що універсалізм, характерний для класичних теорій природного права, взаємодіє в системі правопорядку Р. Алексі з посткласичною теорією аргументації прав людини, правових норм і принципів у процесі інтерсуб'єктивного раціонального дискурсу. Крім того, природно-правова теорія в концепції цього вченого, на нашу думку, не відповідає есенціалістським принципам. З цієї причини вона втрачає властивий юснатуралізму сенс абсолютного масштабу для аналізу дійсності права, а також його безпосередньої легітимізації [2, с. 201].

Сьогодні у філософсько-правовій дискусії беруть участь і традиційні теорії природного права часів XVII–XVIII ст., основним орієнтиром яких була ціннісна аргументація дійсності права, що формувалася суспільним договором [5, с. 117].

Реконструйовані та застарілі в своєму первісному вигляді, вони, все ж, знову набувають актуальності.

Так, наприклад, Д. Роулз безпосередньо говорив, що він зробив спробу «узагальнити і представити у вигляді теорії високого ступеня абстракції традиційну теорію суспільного договору, що висувалася Д. Локком, Ж.-Ж. Руссо та І. Кантом» [6, с. 54]. Як і її представники, він не сумнівався, що за «завісою невідання» суб'єкти договору оберуть в якості легітимісних певні універсальні принципи суспільного життя (у варіанті Д. Роулза – не тільки принципи рівної свободи, а й соціальної справедливості) [6, с. 47].

Однак на відміну від своїх попередників, Д. Роулз простежив, коли відкрилася «завіса невідання», конкретне застосування цих принципів у реальній політичній і юридичній практиці, виявивши суттєві, не завжди переборні труднощі процедурного характеру, зокрема пов'язані з рівним представництвом громадян у парламентських структурах аж до актів громадянської непокорі [6, с. 56].

Але слід зазначити, що такі можливі й реальні соціально-політичні катаклізми та відповідні їм

корективи в юридичній практиці не похитнули базисних основ суспільства, в яких кореняться універсальні принципи рівної свободи і справедливості, а лише підтвердили необхідність подальшого пошуку балансу між індивідуальною свободою і соціально легітимованою справедливістю.

У той час як дискурсивні теорії спрямовані передусім на комунікативні складові легітимізації права, що взаємодіють з природно-правовим підходом, есенціалістські концепції, які знову вивчаються сьогодні наукою, спрямовані передусім безпосередньо на аргументацію онтологічної природи легітимуючого правопорядку природного права у філософській площині, а також на його співвідношення з позитивним правом [7]. Автори таких теорій, хоч і спираються на інші фактори, також намагаються переступити через протистояння природного та позитивного права.

У процесі урядування як взаємодії між громадянами та державою на гори зоніальному та вертикальному рівнях соціального порядку легітимні правила визначають об'єм і межі панування представників публічної влади.

Панування (специфічні соціальні відносини, що складаються з права, довіри, очікувань тощо) виражається у відповідній комунікативній структурі, яка дозволяє наказу влади зустріти підкорення громадян. Саме тому легітимність публічної влади неможлива без забезпечення ефективної комунікації в межах певного легального соціального порядку» [8, с. 14–15].

Однією з головних характерних рис сучасних теорій природного права є наявність параметрів балансу природного права і позитивного права, в їх досить суперечливому об'єднанні, так званої «дуальності». Тому і критика позитивізму поступово пом'якшується. У всякому разі, вона звернена переважно до «позитивізму закону» з його ідеєю самодостатності, автономії права. Що ж стосується «позитивізму рішень», то він цілком влаштовує юснатуралістів, якщо орієнтований на «правильне» рішення судді в конкретній ситуації. Досліджуючи феномени права, використовуючи методологію соціального натуралізму, відомий науковець О. Костенко доходить висновку, що «...природне право – це закони соціальної природи, що визначають природні права і природні обов'язки людей у їх суспільному житті і які мають втілюватися у форму позитивного законодавства. А останнє є інструментом для забезпечення узгодженості суспільного життя людей із законами природного права» [9, с. 116].

В. Смородинський стверджує, що в легітимісному просторі правосуддя, тобто саме на цьому (третьому) рівні правової реальності, право виникає із закону. За його словами, право і є тим, що виникає із закону в процесі правосуддя, а не лише тим, на підставі чого ухвалюється закон. «Безперечно, право є ефективним соціальним регулятором, раціональним засобом упорядкування людської діяльності в суспільстві. Проте його регулятивні властивості й ефективність не слід ідеалізувати і переоцінювати» [10, с. 258].

Дуалізм природного і позитивного права можна назвати «дуальністю», «двоїстістю», відректися від абсолютизації та незмінності природного права, наполягати на його постійному оновленні як дійсного права, у тому числі й за допомогою дійсності (і легітимності) правосуддя, яка санкціонує його [12, с. 78].

За словами Р. Алексі, «...завжди залишати-муться певні ідеї, принципи і норми, які ще не отримали відображення в офіційних документах, але тим не менш вже вважаються визнаними в міжнародному співтоваристві. Тому юснатуралізму завжди буде притаманний той правовий дуалізм, який супроводжував цей підхід протягом всієї історії розвитку» [2, с. 134].

Видається, що легітимність необхідно розглядати в контексті змістового виміру права, утвореного юридичними цінностями. Було би помилкою, як це іноді робиться, вбачати в цінностях сутності, трансцендентні щодо суспільства, соціальної та правової реальності. Всякі цінності, у тому числі цінності правові, можуть визначатися як значущості, якими феномени правової реальності володіють для індивіда, що виступає активним учасником, «актором» цієї реальності. Цінності формують когнітивні зв'язки між свідомістю індивіда й об'єктами, дозволяючи сприймати ці об'єкти тим чи іншим чином і одночасно (враховуючи чисто практичний характер освоєння правової реальності людиною) мотивують поведінку суб'єктів, формуючи певні оціночні критерії, яким ця поведінка підпорядковується [13, с. 140].

Природа цінностей, таким чином, не є суто об'єктивною, але вона і не є суб'єктивною, бо цінності не привносяться свідомістю індивідів у феномени реальності як щось зовнішнє стосовно них. Будучи значущими для індивіда, цінності формуються на межі внутрішнього світу людини та її навколишньої реальності, в активному практичному і пізнавальному ставленні до феноменів цієї реальності (у нашому випадку, реальності правової), визначаючи можливості взаємодії з ними, а також їх правову, моральну, естетичну тощо оцінку [13, с. 156]. А цінності, своєю чергою, є предметом моралі та етики.

Враховуючи зазначені положення, до основних ознак легітимності права слід відносити такі:

1) демократичність. Легітимація нормативно-правових актів має відповідати волі більшості громадян, тобто вони мають бути ухвалені демократичним шляхом, який гарантує участь населення у формуванні законів та інших норм права;

2) відповідність духу і принципам права. Легітимація правових актів має бути заснована на принципах справедливості, формально-правової рівності та рівності перед законом, захисту прав і свобод кожного громадянина, відсутності дискримінації;

3) конституційність. Легітимація правових актів має бути узгоджена з основними принципами, визначеними в Конституції держави. Це забезпечує їх відповідність встановленим кон-

ституційним нормам і принципам, а відтак і волі народу;

4) законність. Легітимація права має проводитися відповідно до закону. Законність правових норм і дій забезпечує їх легітимність і дотримання принципу верховенства права;

5) соціальна підтримка. Легітимність права також визначається рівнем підтримки і схвалення його суспільством. Чим більше право відповідає потребам і цінностям суспільства, тим вище його легітимність;

6) міжнародне визнання. Якщо йдеться про міжнародні норми та права, їх легітимність може базуватися на міжнародному визнанні, на участі у міжнародних угодах і дотриманні принципів міжнародного права.

Наведені ознаки допомагають визначити, наскільки право є легітимним і прийнятним для суспільства, сформулювати поняття «легітимність права в сучасній державі», під яким слід розуміти визначальну характеристику права, яка відображає засноване на відповідному загальнолюдським цінностям інтегративному поєднанні наявних моделей фактичного визнання з боку суспільства, правових норм та інститутів, їх змісту і форми, особливості дій, правових традицій і культури, що проявляються в домінуючій у соціумі правомірній поведінці.

Описане вище формулювання проблеми легітимності права дає можливість зіставити її з базовими принципами посткласичної теорії права, згідно з якою людина є ключовим фактором і фундаментом правової реальності у всій її повноті.

Висновки. Легітимність необхідно розглядати в контексті змістового виміру права, утвореного юридичними цінностями. Було би помилкою, як це іноді робиться, вбачати в цінностях сутності, трансцендентні щодо суспільства, соціальної та правової реальності. Різноманітні цінності, у тому числі цінності правові, можуть визначатися як значущості, якими феномени правової реальності володіють для індивіда, що виступає активним учасником, «актором» цієї реальності. Цінності формують когнітивні зв'язки між свідомістю індивіда й об'єктами, дозволяючи сприймати ці об'єкти тим чи іншим чином і одночасно (враховуючи чисто практичний характер освоєння правової реальності людиною) мотивують поведінку суб'єктів, формуючи певні оціночні критерії, яким ця поведінка підпорядковується. Природа цінностей, таким чином, не є суто об'єктивною, але вона і не є суб'єктивною, бо цінності не привносяться свідомістю індивідів у феномени реальності як щось зовнішнє стосовно них. Будучи значущими для індивіда, цінності формуються на межі внутрішнього світу людини та її навколишньої реальності, в активному практичному і пізнавальному ставленні до феноменів цієї реальності (у нашому випадку, реальності правової), визначаючи можливості взаємодії з ними, а також їх правову, моральну, естетичну тощо оцінку. А цінності, своєю чергою, є предметом моралі та етики.

Список літератури:

1. Habermas J. Faktizität und Geltung: Beitrag zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1994. 704 p.
2. Alexy R. Recht Vernunft, Diskurs. Suhrkamp, 1995. 350 p.
3. Radbruch G. Rechtsphilosophie: Studienausgabe. C. F. Müller Wissenschaft. 2011. 291 p.
4. Кант І. Критика практичного розуму. Київ : Юніверс, 2004. 238 с.
5. Амселек П. *Філософія права* / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2017. 208 с.
6. Rawls J. Justice as Fairness: A Restatement. Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press. 2001. 240 p.
7. Rosanvallon P. The Populist Century: History, Theory, Critique. Polity. 2021. 220 p.
8. Яковлева Л. Від соціального порядку до публічної влади: організаційні, інституційні та комунікативні засади легітимності. *Politicus*. 2019. № 4. С. 10 – 15.
9. Костенко О. Що таке природне право? Концепція природного права у світлі соціального натуралізму. *Право України*. 2021. №1. С. 115 – 138.
10. Смородинський В. Зміст і межі регулювання людської діяльності правом. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 253 – 260.
11. Сливка С. *Філософія права* : навч. посіб. Київ : Аттіка, 2012. 255 с.
12. Погрібний І.М. Правопорядок: окремі аспекти розуміння та сутності. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 173-174
13. Вебер М. Господарство і суспільство / пер. з нім. М. Кушнір. Київ : Всесвіт, 2013. 1112 с.

Ivanchenko O. M. VALUE PRINCIPLES OF THE LEGITIMACY OF LAW IN THE MODERN STATE

The article examines the value principles of the legitimacy of law in the modern state. It is determined that the principles of an integrative approach to the perception of legal reality and the isolation of the role and significance of the legitimacy of law in this coordinate system become the reference point that directs further scientific explorations. It is noted that informal processes, the result of rational discourse of which is social integration, always occur within the framework of the “life world” of subjects – individuals who participate in such processes. It is emphasized that in this way a rationally grounded consensus is formed regarding the proposed norms, which, thanks to this, receive social value and, as a result, legitimacy. It is proved that practical discourse is a guarantee of understanding and a form of coordination of the interests of all participants. The discourse procedure is rational if it follows specific rules that relate to the rational application of legal arguments and ensure the objectivity of argumentation. It is determined that human rights do not come from the external environment, but must be argued in the process of scientific discussion. It is argued that rights are valid only when they exist, and their very existence depends on a sufficient level of their argumentation on the part of each of the participants in such a discussion. It is substantiated that human rights as morally justified conditions of their personal rights and freedoms, being directly in the plane of the legal order, in this situation acquire the universal character of a potential, guiding parameter of the validity of existing constitutional normative orders according to the European model. It is stated that one of the main characteristic features of modern theories of natural law is the presence of parameters of the balance of natural law and positive law, in their rather contradictory combination, the so-called «duality». It is concluded that legitimacy must be considered in the context of the substantive dimension of law formed by legal values. It is noted that values form cognitive connections between the consciousness of the individual and objects, allowing these objects to be perceived in one way or another and at the same time (taking into account the purely practical nature of the development of legal reality by a person) motivate the behavior of subjects, forming certain evaluation criteria to which this behavior is subject.

Key words: legitimacy of law, legitimation of law, rule of law, legal discourse natural law, positivism, democracy, society.